

Марина Волкова

Дніпропетровський національний університет ім. Олеся Гончара

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ КОМПАРАТИВНОГО АНАЛІЗУ ПОЕЗІЇ П.Б.ШЕЛЛІ «CLOUD» ТА ЙОГО УКРАЇНСЬКИМ ПЕРЕКЛАДОМ В. МИСИКА

Анотація

Стаття присвячена вивченню структурних, лексичних та стилістичних особливостей поезії П.Б. Шеллі «Хмара» та його українського перекладу, наданому В.Мисиком. Розглянуто особливі прийоми, які використовує перекладач.

Ключові слова: поезія, персоніфікація, генералізація, опущення, додавання, ритм.

Сьогодні, підчас формування глобальної інформаційної бази, переклад стає сферою людської діяльності, що динамічно розвивається, в наслідок головних потреб суспільства в різних сферах життя. Головною сферою, в якій переклад функціонує не як ремесло, а як мистецтво, це сприйняття цінностей в процесі діалогу культур та цивілізацій.

Одним з найголовніших методів перекладу є компаративний метод, що було використано в даній статті як аналіз форми та контексту мови, на яку здійснюється переклад, у порівнянні з формою та контекстом тексту мови оригіналу, що дає можливість проаналізувати типові

складності перекладу, пов'язані з особливостями даних мов та елементів оригінального тексту, які не були перекладені. Таких аналіз допомагає вивчити найбільш яскраві особливості двох робіт, створених різними мовами, характеризує художні особливості двох індивідуумів – автора та перекладача, а також допомагає прослідкувати канони, що домінують в художній культурі двох мов підчас створення робіт, об'єктивно оцінити якість перекладу художнього тексту [4, 262]. Це демонструє структурну та семантичну відповідність перекладу до тексту оригіналу або його адекватність.

Велика кількість праць зарубіжних та вітчизняних дослідників присвячена вивченню цього метода. Такі видатні науковці, як В.Комісаров, В.Віноградов, Г. Гачечіладже, І. Кашкін, В.Коптілов, С.Алексєєв, Ю.Гурова, Е.Масленнікова, Д.Скугеревская заявили про важливу роль такого типу аналізу художнього тексту.

Особливістю поезії, на думку самого автора, є поетична мова, яка виділяється рівномірною та гармонійною послідовністю звуків. Автор вважає, що поезія збуджує та збагачує розум людини, підіймає завісу над справжньою, прихованою красою світу. Тож навколишній світ для П. Б. Шеллі є джерелом, яке розкриває його творчу особистість.

«Хмара» відноситься до того періоду в творчості П. Б. Шеллі, коли він почав надавати перевагу реалізму. У ліриці, присвяченій природі, останніх років творчості поета образи стають більш життєвими, матеріальними. Зображення природи втрачають дидактичність і абстрагованість, властиву поезії П. Б. Шеллі раніше, стають багатогранними, живими і точними.

П. Б. Шеллі наповнює зображення природи глибоким філософським і політичним сенсом. У пейзажі П. Б. Шеллі немає ні похмурих тонів, властивих пейзажам Дж. Г. Байрона, ні солодкуватої

сентиментальності, характерної для поетів "Озерної школи". Природа у поезії П. Б. Шеллі - це вільна стихія. Вона прекрасна і велична, не знає страждань, укріплює в людині любов до життя, до свободи, волю до боротьби, вона сильно поневолена людиною.

Вірш має чітко сформовану структуру, парні та непарні рядки відрізняються. Непарні рядки — тетраметри, є комбінацією ямбу та анапесту, а парні, в свою чергу, є диметрами чи триметрами ямбу та анапесту. Таким чином, метр не є однаковим у всіх рядках, самі рядки мають різну довжину, а до кожної з шести частин входить різна кількість рядків: у першій частині дванадцять рядків, у другій — вісімнадцять, у третій, четвертій та п'ятій — чотирнадцять рядків, шоста ж налічує дванадцять рядків, як і перша. Кількість складів у кожному рядку також змінюється.

Пропонуємо надати компаративний аналіз оригіналу тексту з перекладом українською мовою, запропонованим В. Мисиком. Є кілька змін вже в самій структурі перекладу: кількість частин збережена, але трохи змінена кількість рядків. Так маємо в першій частині шістнадцять рядків, у другій, третій,

четвертій та п'ятій — по чотирнадцять, у шостій — дванадцять. Таким чином, кількість рядків співпадає з оригіналом у чотирьох частинах. Розглянемо кількість складів у рядках: у першому рядку їх дванадцять, у другому — вісім, у третьому — десять, у четвертому — вісім, у п'ятому — десять, у шостому — вісім, у сьомому — десять, у восьмому — вісім, у дев'ятому — дванадцять, у десятому — сім, в одинадцятому — дев'ять, у дванадцятому — вісім, у тринадцятому — одинадцять, у чотирнадцятому — вісім, у п'ятнадцятому — одинадцять, у шістнадцятому — вісім. The following variant of B.B.Shelly's "The Cloud" translation belongs to V.Mysyk and is done in Ukrainian.

I bring fresh showers for the thirsting
flowers,
From the seas and the streams;
I bear light shade for the leaves when laid
In their noon-day dreams.
From my wings are shaken the dews that
waken
The sweet buds every one,
When rocked to rest on their mother's breast,
As she dances about the Sun.
I wield the flail of the lashing hail,
And whiten the green plains under,
And then again I dissolve it in rain,
And laugh as I pass in thunder.
Я свіжі краплини на гори й долини

Несу з морів, з океану;
В годину жарку я квітці й листку
Дарую тінь пожадану.
Росинка мала з-під мого крила
Розбуркує брость на вітті,
Що й неньці-Землі не приспать її,
Танцюючи на орбіті.
Ударами граду долину й леваду
Вибілю - і потому
Знов сиплю дощ на болото й троц
І тішусь гуркотом грому.
Я снігом сіюсь, я вихором віюсь
На горді бескиди й скелі,
І сплю дорану в обіймах бурану
На білій пухкій постелі

Як і в попередньому перекладі, система римування збережена, розповідь ведеться від першої персони. За винятком структурних неточностей першої та другої частин, оформлення вірша також максимально подібне до структури оригінального тексту. Що стосується лексичних одиниць, то тут ситуація складніша. Невідповідності починаються вже з другого рядка: «from the seas and the streams». Цей фрагмент було перекладено так: «з морів, з океану». Наступному рядку «for the leaves» надано переклад «квітці й листку», перекладач використав метод конкретизації. «Noon-day dreams» було перекладено як «в годину жарку», але

автор не дарма використав слово, що було пропущено перекладачем. П. Б. Шеллі наголошував на тому, що ця хмара створювала рослинам комфортну атмосферу під час полуденного відпочинку.

Далі у фрагменті «As she dances about the Sun» перекладач хоч і не згадує сонце, але все ж таки позиціонує Землю як частину системи: «танцюючи на орбіті». У наступному рядку, «whiten the green plains under», є дві невідповідності: по-перше, звернемо увагу на те, що перекладач не використав прикметник, який означає колір — зелений. Взагалі зелений колір відображує відновлення життя, весну, юність та надію на щось добре попереду. Відтак бачимо, що ця характеристика має пряме відношення до сприймання повної картини читачем. По-друге, узагальнювальне «plains» за допомогою методу конкретизації було перекладено як «долину й леваду». Далі в перекладі йдуть чотири рядки, які в оригінальному тексті належать до другої частини. Не зовсім зрозумілим є таке рішення перекладача, але він зупинив свій вибір саме на такому варіанті.

I sift the snow on the mountains below,
And their great pines groan aghast;
And all the night 'tis my pillow white,
While I sleep in the arms of the blast.
Sublime on the towers of my skiey bowers,
Lightning my pilot sits;

In a cavern under is fettered the thunder,
It struggles and howls at fits;
Over Earth and Ocean, with gentle motion,
This pilot is guiding me,
Lured by the love of the genii that move
In the depths of the purple sea;
Over the rills, and the crags, and the hills,
Over the lakes and the plains,
Wherever he dream, under mountain or
stream,
The Spirit he loves remains;
And I all the while bask in Heaven's blue
smile,
Whilst he is dissolving in rains.

Моя провідниця - ясна блискавиця -
На башті в мене чатує,
Тим часом як грім у трюмі моїм,
Прикутий до дна, лементує.
Над морем, землею пливу я за нею,
Над сивий глиб океану.
Де духи стихій усміхаються їй
І кличуть до себе кохану.
Вона ж - мов не чує - і далі кочує
Над ріки, озера й гаї
В невтомнім шуканні, в незгаснім коханні
До того, з ким серце її,-
І бачу я, сонна, з небесного лона,
Як лле вона сльози свої.

У другій частині почнемо з того, що у перекладача взагалі відсутній рядок «their great pines groan aghast». Але натомість він додає такі слова: «я

вихором віюсь». Далі перекладач знову застосовує прийом конкретизації замінивши «on the mountains below» на «на горді бескиди й скелі», додаючи характеру даному виразу словом «горді».

Далі «all the night» В. Мисик інтерпретує як «І сплю дорану», що взагалі-то суті не змінює, але для збереження системи римування є важливим. У автора рядок «'tis my pillow white» дає своєрідне посилання на попередній текст та забезпечує розуміння того, що постіллю йому служать засніжені гори, тоді як цей же рядок, «На білій пухкій постелі», у перекладі прямого посилання не дає і без даного контексту може бути використаний і зрозумілий не так. Наступні рядки перекладач міняє місцями, знову ж таки, для збереження рими. Даний вислів «struggles and howls» В. Мисик за допомогою генералізації переклав «лементує».

В оригінальному тексті маємо «in the depths of the purple sea», а в перекладі «над сивий глиб океану». В англомовній версії використаний пурпурний колір, як символ гармонії, влади та правдивості. В україномовному варіанті згаданий сивий колір, який, здавалося б, не має нічого спільного з пурпурним. Взагалі воно так і є, за характеристикою вони не мають нічого спільного, але в цьому контексті сивий колір означає, скоріш за все, місячну доріжку на воді, а це тільки допомагає читачеві в

уявленні мальовничого пейзажу. Також у цьому реченні та попередньому перекладач поміняв місцями море та океан.

Взагалі у розглянутому вище фрагменті англомовний варіант сповнений словами, що пов'язані з повітрям та горами, такими як «skiey bowers», «pilot» та «cavern». В свою чергу український переклад містить поняття, що більш співвідносні з водною стихією: «трюм», «пливу». «Over the rills, and the crags, and the hills, over the lakes and the plains» перекладач скорочує до «над ріки, озера й гаї», навмисно пропустивши декілька слів.

Передостанні два рядки В.Мисик перероблює на свій лад, замінивши деякі слова, але не порушивши атмосфери краси та кохання. Деколи перекладач забуває про персоніфікацію, якої прагнув П. Б. Шеллі, як, наприклад, у цьому фрагменті «in Heaven's blue smile». У автора небеса посміхаються, немов жива істота, посмішка якої зачаровує, а у перекладача це виражено через ці слова: «з небесного лона». З емоційної точки хору вони не дають потрібного ефекту, хоча є достатньо близькими за змістом до оригіналу.

The sanguine Sunrise, with his meteor eyes,

And his burning plumes outspread,
Leaps on the back of my sailing rack,
When the morning star shines dead;
As on the jag of a mountain crag,
Which an earthquake rocks and swings,
An eagle alit one moment may sit
In the light of its golden wings.
And when Sunset may breathe, from the lit Sea
beneath,
Its ardours of rest and of love,
And the crimson pall of eve may fall
From the depth of Heaven above,
With wings folded I rest, on mine äery nest,
As still as a brooding dove.

Криваво зайнявшись, огненно розп'явшись,
Світанок мене кульбачить,
І рясно іскриться, де рання зірниця,
Вже мертва, ледве маячить.
Так цар птахів на один із верхів
Вулканного високогір'я
Злітає на мить - і злотом горить
Його карбоване пір'я.
Там вечір настане - і в море багряне
Пролле спочинку олій,
І небо напне на обличчя земне
Малиновий присмерк свій,
І сплю я тоді, як голубка в гнізді,
В безмежності золотій.

Почнемо з першого рядку:
перекладач приділяє увагу кольорам, але
через це пропускає «his meteor eyes» та
«plumes», тобто втрачається елемент

персоніфікації. Далі в перекладі рядку
«An eagle alit one moment may sit»
В.Мисик використовує перифраз і орла
інтерпретує як «царя птахів». Знову ж
таки у наступному рядку перекладач
пропускає «rocks and swings», та
замінює цю так звану амплітуду руху
викликану землетрусом на «вулканне
високогір'я».

«Ardours of rest and of love» В.
Мисик перекладає як «пролле спочинку
олій», тобто опускає «of love» та змінює
«ardours» на «олію». Щодо перекладу
слова «Heaven», то це скоріше небеса,
щось більш наближене до Бога, Рай, у
перекладача це просто «небо». Але в
даному випадку це компенсується тим,
що третя частина закінчується такими
словами: «В безмежності золотій». Саме
тут і відображається і Бог, і процвітання
і вся велич небесна. Хоча взагалі
перекладач звертається до прийому
персоніфікації, але все одно він надає
цьому не настільки багато уваги, як
автор. Наприклад, у даному фрагменті
згадуються «Sunrise», «Sunset», «Sea» —
автор ніби зве їх на ім'я. У перекладача
ж навпроти, це, скоріше, прості явища
природи.

That orb'd maiden with white fire laden
Whom mortals call the Moon,
Glides glimmering o'er my fleece-like floor

By the midnight breezes strewn;
And wherever the beat of her unseen feet,
Which only the angels hear,
May have broken the woof, of my tent's thin
roof,
The stars peep behind her, and peer;
And I laugh to see them whirl and flee,
Like a swarm of golden bees,
When I widen the rent in my wind-built tent,
Till the calm rivers, lakes, and seas,
Like strips of the sky fallen through me on
high,
Are each paved with the moon and these. Та
діва білява, та лагідна пава,
Що смертний місяцем зве,
У ночі безмовні в легкій моїй вовні
Так легко й рівно пливе.
Коли ж під ходою, лиш духам чутною,
Намет розірветься мій,
Загляне в ту дірку, немов у квартиру,
Зірок зацікавлених рій.
І тишить мене їх мелькання дрібне
В замісячному прозорі -
І я не стуляюсь, і вниз видивляюсь,
Де плеса земні просторі,
Мов краплі блакиті, крізь мене проліті,
Одсвічують місяць і зорі.

Перший же рядок містить в собі неточність: перекладач вводить слова «та лагідна пава», яких в оригінальному тексті немає. Пава є символом пишності, ошатності. Тож перекладач зображує світило гарною,

доглянутою дівчиною, надає їй додаткової характеристики. The first line has inaccuracy: the translator introduces the words «та лагідна пава». A peacock is a symbol of grace, that is why he depicts the sun as a beautiful, tidy girl, adding some extra characteristics to it.

У наступному фрагменті, «by the midnight breezes strewn», автор вказує на співпрацю явищ природи, на їхню постійну взаємодію. Перекладач у цьому ж фрагменті, «так легко й рівно пливе», наголошує на самотійності даного процесу. Далі в тексті зустрічаємо поняття «angels», а в перекладі воно було змінено на «дух». Взагалі, згідно з Біблією янголи і є духами, посланцями, вони виражають волю Божу, володіють надприродними силами. Але дух в Біблії — це творча та оживляюча сила чи божественний вплив Бога. Тобто янголи є більш значущими в світі, виконують більш важливу місію.

У фрагменті «Загляне в ту дірку, немов у квартиру» перекладач використовує порівняння, якого в оригінальному тексті немає. Далі ж В. Мисик зробив навпаки: у цьому уривку «Like a swarm of golden bees» автор використав порівняння, яке у перекладі, «Зірок зацікавлених рій», відсутнє.

Таким чином, перекладач позбувається у цьому фрагменті порівняння, та використовує замість нього метафору, яка не гірше виконує естетичні функції тексту.

Порівняємо оригінальний вираз «Like strips of the sky» та перекладений «Мов краплі блакиті» — англomовне «strips» є більшим, ніж «краплі», але за допомогою цього слова В. Мисик зображує водну стихію, це ж підтверджує слово «проліти», а небо перекладач за допомогою перифразу позначає словом «блакить».

I bind the Sun's throne with a burning zone
And the Moon's with a girdle of pearl;
The volcanos are dim and the stars reel and swim
When the whirlwinds my banner unfurl.
From cape to cape, with a bridge-like shape,
Over a torrent sea,
Sunbeam-proof, I hang like a roof --
The mountains its columns be!
The triumphal arch, through which I march
With hurricane, fire, and snow,
When the Powers of the Air, are chained to my chair,
Is the million-coloured Bow;
The sphere-fire above its soft colours wove
While the moist Earth was laughing below. Я
сонцю даю оправу свою,
І місяць пишається нею.
Згасає вулкан, коли ураган
Розгорне мою кирею.

Я пнусь, як місток, над широм заток,
Де хвиль не стихає спір;
На горах-стовпах я висну, як дах,
Затьмаривши безліч зір.
У бурі й вогні пролягає мені
Вперед звияжна дорога -
І стріне мій стяг, розвятий в боях,
Веселки арка розлога.
І барви небес грайливістю плес
Відіб'є земля волога.

У першому ж рядку перекладач опускає слово «throne», а у другому — ціле словосполучення «a girdle of pearl». І те, і інше є символами багатства, розквіту, пояс з перлин ще й символізує місяць. У наступному рядку В. Мисик пропустив «the stars reel and swim», не зовсім зрозуміло чому, але ймовірніше за все задля збереження системи римування. З цією ж метою перекладач іноді переставляє слова як у межах одного рядка, так і в межах цілої частини.

Вираз «Sunbeam-proof», що в перекладі мало б означати «захист від сонячних променів», у варіанті перекладача виглядає так: «затьмаривши безліч зір». В. Мисик використовує такий метод перекладу, як парафраза, змінивши одну частину речі на іншу. Також перекладач навмисно опускає слово «snow», перекладаючи «With hurricane, fire, and

snow» як «у бурі й вогні». У наступній фразі автор використав гіперболу («the million-coloured Bow»), тоді як у перекладача цей стилістичний прийом відсутній («Веселки арка розлога»). Одинадцятий рядок був повністю змінений в перекладі, взагалі-то з оригіналу там немає ні єдиного слова, але тим не менш перекладачеві вдалося передати правильний настрій та атмосферу описавши це більш простими словами. Отже, «When the Powers of the Air, are chained to my chair» В. Мисик передає наступним чином: «пролягає мені вперед звитяжна дорога». Звитяжна, тобто переможна, бо ці сили природні прикуті до стільця, вони є її невільниками.

I am the daughter of Earth and Water,
And the nursling of the Sky;
I pass through the pores, of the ocean and shores;
I change, but I cannot die --
For after the rain, when with never a stain
The pavilion of Heaven is bare,
And the winds and sunbeams, with their convex gleams,
Build up the blue dome of Air --
I silently laugh at my own cenotaph
And out of the caverns of rain,
Like a child from the womb, live a ghost from the tomb,
I arise, and unbuild it again.
Мій батьківський клан - Земля й Океан,
Зву домом я синь небесну;

Я в ґрунті таюсь, я завжди мінюсь,
Але ніколи не щезну.
Бо навіть тоді, як минуться дощі,
І сонце з промінних рей
Для мене напне склепіння міцне -
Небесний мій мавзолей,
Я тільки всміхнусь, і знову зведусь,
З підземних водяних жил,
Як дух, як дитя зі свого сповиття,-
І знов підкорю небосхил.

В останній частині, нарешті, перекладач хоч і змінює речення, не називає доньку, а лише акцентує увагу на батьках — «Мій батьківський клан», але він повністю зберігає ефект персоніфікації, ніби за ім'ям називаючи «Землю» і «Океан». Океан стає узагальнювальним ім'ям водної стихії, замінивши англійське «Water». Тим не менш, в наступному реченні він уникає цього слова, та опускає цілу фразу «the pores, of the ocean and shores». Далі, перекладач використовує евфемізм «щезати», замість оригінального «die». Також в цій частині перекладач залишає поза увагою рядок «The pavilion of Heaven is bare», одразу перейшовши до наступного «And the winds and sunbeams, with their convex gleams», перетвореного на «І сонце з промінних рей». Але і тут В. Мисик скорочує рядок

та опускає «the winds», які служили допоміжною силою на «будівництві».

Взагалі саме остання частина викликає найбільші труднощі у процесі аналізу, бо тут вже перекладач повністю змінив структуру, міняв місцями і рядки, і слова, що значно ускладнює процес.

В результаті аналізу даного перекладу, зробленого В. Мисиком, ми дістали висновків. Перш за все, хотілося б відзначити, що за винятком перших двох частин, перекладач намагався не змінювати структуру твору, а також зберегти систему римування. Він звертає увагу на характеристики, виражені кольором у творі, та дотримується символіки кольору протягом

всього вірша. Досить часто В.Мисик змінює послідовність речень задля збереження поетичної форми. Використовуючи різні методи перекладу художнього твору, перекладач намагається створити відповідний за всіма параметрами варіант перекладу українською мовою. Використовуючи так само майстерно різноманітні стилістичні прийоми, як і П. Б. Шеллі, він намагається передати мальовничі краєвиди. Так само, як і в оригінальному тексті, прийом персоніфікації залишається найбільш широко використаним.

Посилання

1. Tytler A.F. Essay on the principles of translation. Edinburgh: Cadell, 1997. – 252 p.
2. Галема О.Р. Дипломатія і професія викладача: від минулого до сучасного [електронний ресурс] доступно з: http://www.confcontact.com/2012_03_15/g13_galena.php
3. Комиссаров В.Н. Общая теория перевода (Проблемы переводоведения в освещении зарубежных ученых) [Текст] // М.: ЧеРо, 2000. – 134 с.
4. Лановик М. Перекладознавчі проблеми компаративістики крізь призму літературознавчих теорій // Літературознавча компаративістика. – Тернопіль: Ранок, 2002. – С. 256 – 271.